

УДК 371.314.6:614.84(07)

*Аліна Кришталь,
аспірант Черкаського
національного університету
імені Богдана Хмельницького*

КЛАСИФІЦІЙНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПРОЕКТНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ У КОНТЕКСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ПОЖЕЖНОЇ БЕЗПЕКИ

На основі аналізу сучасних педагогічних джерел висвітлено узагальнену класифікацію сучасних технологій навчання за рівнем застосування, за характером змісту та структури, за орієнтацією на особистісні структури тощо. Встановлено, що в контексті професійної підготовки майбутніх фахівців з пожежної безпеки проектну технологію класифікують як особистісно зорієнтовану, проблемну, розвиваючу, творчу, практичну, масову макротехнологію із застосуванням різноманітних форм та засобів навчання. Відповідно до запропонованої класифікаційної належності проектна технологія є складним багатофункціональним утворенням у системі педагогічних технологій. У результаті дослідження виокремлено основні характеристики проектної технології: особистісна зорієнтованість, проблемність, розвивальність, творчість, практичність.

Ключові поняття: *проектна технологія, класифікаційна характеристика проектної технології, педагогічна технологія, технологія навчання, майбутні фахівці з пожежної безпеки, професійна підготовка майбутніх фахівців з пожежної безпеки.*

На основани анализе современных педагогических источников приведена обобщенная классификация технологий обучения по уровню применения, по характеру содержания и структуры, по ориентации на личностные структуры и т.п. Установлено, что в контексте профессиональной подготовки будущих специалистов пожарной безопасности проектную технологию классифицируют как личностно ориентированную, проблемную, развивающую, творческую, практическую, массовую макротехнологию с применением разнообразных форм и средств обучения. Согласно предложенной классификационной принадлежности проектная технология является сложным многофункциональным образованием в системе педагогических технологий. В результате исследования выделены основные характеристики проектной технологии: личностная направленность, проблемность, развивательность, творчество, практичность.

Ключевые понятия: *проектная технология, классификационная характеристика проектной технологии, педагогическая технология, технология обучения, будущие специалисты пожарной безопасности, профессиональная подготовка будущих специалистов пожарной безопасности.*

The article casts light on general classification of modern educational technologies, according to the level of its usage, the nature of content and structure, the focus on personality structures, etc, so that the classification is based on the analyzes of modern pedagogical sources. The article determines that in the context of professional training future specialists of fire safety, projective technology can be classified as personally-oriented, problematical, developing, creative, practical, mass macrotechnology with the application of various forms and means of learning. According to the given classification project, as a technology, is a complex multi-functional formation in the system of pedagogical technologies. The article points out the main characteristics of project technology, such as personal orientation, problem, progress, creativeness, practicality.

Key words: *project technology, classificational characteristics of project technology, pedagogical technology, educational technology, future specialists of fire safety, future specialists of fire safety professional education.*

Гуманізація та модернізація освіти, а також нестримний розвиток науки і техніки неминуче призводять до витіснення застарілих методів і способів організації навчальної діяльності та появи інноваційних технологій навчання, здатних вирішувати найголовніше завдання освіти та навчання – підготовку висококваліфікованих фахівців новітньої епохи.

Сучасні технології навчання відкривають перед педагогами і тими, хто навчається, нові можливості, проте їхнє розмаїття та іноді невдале застосування у навчально-виховному процесі відволікає від змісту та цілей навчання. Зважаючи на це, закономірно виникає необхідність у диференціації, систематизації та класифікації сучасних технологій навчання.

До питання типології сучасних технологій навчання зверталися вітчизняні та зарубіжні вчені (В. Беспалько, В. Головенкін, І. Дичківська, А. Кіктенко, Н. Наволокова, І. Нікішина, І. Осадченко, О. Пехота, О. Пометун, Г. Селевко та ін.). Зокрема, у сучасних педагогічних джерелах виокремлюють понад 20 класифікаційних груп технологій навчання.

Однак, незважаючи на значну кількість класифікацій технологій навчання у працях вищезгаданих науковців, однозначності щодо класифікаційного місця проектної технології у системі сучасних технологій навчання нами не виявлено.

Мета та завдання статті: на основі узагальнення наявних у педагогічній практиці класифікацій технологій навчання, їх аналізу та систематизації визначити класифікаційну належність, тобто скласти класифікаційну характеристику проектної технології у контексті професійної підготовки майбутніх фахівців з пожежної безпеки.

У результаті аналізу сучасних наукових джерел (В. Беспалько, І. Дичківська, І. Осадченко, О. Пометун, Г. Селевко та ін.) виявлено три

типи технологій: технічні, гуманітарні та педагогічні, з яких останні викликають нині найбільший інтерес у науково-педагогічних колах. Предметом нашого дослідження є сучасні технології навчання у якості класифікаційних прототипів проектної технології навчання. Беручи до уваги той факт, що технологія навчання, як і технологія виховання, на системному, технологічному і дидактичному рівнях є ієрархічним компонентом поняття «педагогічна технологія» [5, с. 98], вважаємо можливим використання існуючого досвіду класифікації педагогічних технологій у своїй роботі.

У попередніх публікаціях нами уточнено сутність поняття «проектна технологія» у контексті професійної підготовки майбутніх фахівців з пожежної безпеки, що полягає у мотивації до набування необхідних умінь і навичок шляхом вирішення особистісно значущої проблеми; плануванні ходу роботи; прогнозуванні майбутніх результатів на певному етапі навчального процесу та їх подальшої реалізації у навчальній та життєвій практиці. З'ясування педагогічних умов застосування проектної технології у підготовці майбутніх фахівців з пожежної безпеки потребує чіткого розуміння місця та ролі означеної технології у дидактичній системі вищої школи.

Розвиток та вдосконалення існуючих педагогічних технологій неодмінно призводить до появи нових. Як зазначає В. Беспалько, «будь-який дидактичний процес можливо уявити у вигляді трьох взаємопов'язаних компонентів: мотиваційного, власне пізнавальної діяльності тих, хто навчається, і управління цією діяльністю з боку педагога або технічних засобів навчання. У залежності від того, які вихідні педагогічні наміри покладено в основу побудови кожного компонента дидактичного процесу, отримуємо найрізноманітніші технології навчально-виховного процесу» [1, с. 96], звідси і потреба у чіткій детермінації проектної технології навчання у контексті професійної підготовки майбутніх фахівців з пожежної безпеки.

Існує думка щодо відносної незавершеності будь-якої класифікації, оскільки, жодна з класифікацій технологій навчання не є такою у прямому сенсі, так як у процесі поділу множини на підмножини до кінця не дотримуються правила: «підмножини не перетинаються, тобто жоден елемент множини не потрапляє одночасно у дві і більше підмножини; об'єднання цих підмножин співпадає з вихідною множиною, тобто кожен елемент цієї множини потрапляє хоча б в одну підмножину» [2, с. 25–26].

Напевне тому О. Новіков вважає, що узагальнена типологія педагогічних технологій є своєрідним «конструктором», з елементів якого вибудовуються конкретні технології навчання» [4, с. 194].

Науковці (І. Дичківська, І. Осадченко, Г. Селевко та ін.) пропонують класифікації технологій навчання, в основу яких покладені такі ознаки:

- рівень і характер застосування (метатехнології, макротехнології
-

- тощо);
- змістова спрямованість (навчальні, виховні, гуманітарні, технократичні, загальноосвітні тощо);
- управлінська спрямованість (розімкнені, циклічні, автоматизовані тощо);
- зорієнтованість на особистісні структури (інформаційні, емоційно-художні, емоційно-моральні, евристичні, практичні тощо) тощо.

На розмаїття типових класифікацій педагогічних технологій у залежності від призначення педагогічних систем, від вихідних наукових, педагогічних, дидактичних, методичних концепцій тощо посилається у своїх працях О. Новіков [4, с. 194]. Науковець схиляється до класифікації педагогічних технологій стосовно:

- психічних структур (інформаційні, операційні, емоційні, моральні, саморозвитку, евристичні ознаки);
- характеру змісту освіти (навчальні і виховні, загальноосвітні і професійні, професійно-орієнтовані, гуманітарні і технократичні тощо);
- типу організації і управління пізнавальною діяльністю тих, хто навчається (розімкнена, циклічна, розсіяна (фронтальна) або спрямована (індивідуальна); ручна або автоматизована);
- стилю управління (авторитарні, дидактоцентристські, особистісно-орієнтовані) тощо.

О. Пометун пропонує об'єднати педагогічні технології у дві групи згідно зі ступенем суб'єктності, активності, самостійності у процесі навчальної діяльності та створенні умов для саморозвитку тих, хто навчається: репродуктивні (особистісно відчужені) і продуктивні (особистісно орієнтовані) [7, с. 48]. Якщо репродуктивні педагогічні технології спрямовані на формування умінь і навичок у результаті опрацювання готового навчального матеріалу (сприймання → запам'ятовування → відтворення за певною схемою), то продуктивні технології навчання мають на меті створення оптимальних умов для розвитку особистості того, хто навчається, у процесі самостійного вирішення навчальних проблем.

Маючи за основу класифікації одиницю навчального процесу (урок, модуль, блок модулів тощо), В. Гузеєв технології навчання об'єднує у чотири класи: традиційні (класно-урочні, монопредметні), блочно-модульні, цільноблочні та інтегральні технології навчання [2, с. 58–63], ієрархічна структура яких створює нові можливості для технологій, розташованих на шабелі вище.

І. Осадченко пропонує об'єднати технології навчання за дидактичною характеристикою основних компонентів у три групи:

- суб'єктні технології, у яких вирішальна роль відводиться відбору стратегій взаємодії між суб'єктами навчання;
-

- змістові технології, зосереджені на чіткому визначенню змістової сторони навчання;
- засобові технології, пріоритетним у яких є вибір засобів навчання (форм, методів, технічних засобів навчання) [6, с. 108].

В. Гузеєв наголошує на тому, що «одні й ті ж технології можуть бути реалізовані контактним способом (у безпосередньому спілкуванні педагога і тих, хто навчається) і безконтактним (спілкування засобами технічної сфери)» [2, с. 190].

Оскільки «вихідним матеріалом для розроблення технології є теорія, концепція», то за концепціями засвоєння досвіду педагогічні технології поділяють, за І. Дичківською, на: асоціативно-рефлекторні, технології поетапного формування розумових дій, сугестопедичні, нейролінгвістичні тощо. За типом організації та управління пізнавальною діяльністю дослідниця виокремлює структурно-логічні, інтеграційні, ігрові, комп'ютерні, тренінгові, проектні технології тощо) [3, с. 76].

Відповідно до вищезгаданого типу класифікації, виокремимо ті технології навчання, дослідження яких нині проводяться у вищих навчальних закладах пожежного профілю. До таких досліджень належать роботи щодо підготовки майбутніх: фахівців з пожежної безпеки до застосування тренінгової технології у професійній діяльності (О. Шаповал), бакалаврів техногенної безпеки засобами інтерактивних технологій (Л. Євсюкова), студентів технічних спеціальностей засобами технологій комбінованого навчання іноземних мов (О. Мусійовська) тощо. Вважаємо проектну технологію ефективною технологією навчання у професійній підготовці майбутніх фахівців з пожежної безпеки, тому для підтвердження нашого припущення необхідним є визначення класифікаційних характеристик означеної технології навчання.

Найбільш розгорнутою і вичерпною, на нашу думку, є класифікація педагогічних технологій Г. Селевка, сформована у результаті виокремлення загальних та специфічних ознак педагогічних технологій. Однак, науковець не відкидає можливості існування інших класифікаційних типів, критеріїв і ознак, що найчастіше виявляються взаємопов'язаними і взаємопроникальними: «Одні класифікаційні типи більш придатні для вирішення практичних завдань навчально-виховного процесу, інші мають лише теоретичний інтерес» [8, с. 60]. Так, наприклад, згідно з філософською основою, педагогічні технології можуть бути матеріалістичними, ідеалістичними, діалектичними, метафізичними тощо; за чинником психічного розвитку – біогенні, соціогенні, психогенні тощо [8, с. 55].

Проаналізувавши запропоновані науковцями класифікації педагогічних технологій [4, с. 194; 2, с. 190; 3, с. 74–76; 6, с. 106–107; 7, с. 48; 8, с. 55–60], можемо констатувати, що технології навчання реалізуються на загальнопедагогічному (системному), дидактичному

(окремометодичному) та локальному (модульному) рівнях. Орієнтуючись на напрям нашого дослідження (теорія і методика професійної освіти), згрупували найбільш доцільні, на нашу думку, класифікаційні основи технологій навчання:

1. За рівнем застосування:
 - метатехнології (на соціально-педагогічному рівні, загально-дидактичні);
 - макротехнології (у межах однієї навчальної дисципліни);
 - мезотехнології (охоплюють окрему частину навчально-виховного процесу, модульно-локальні);
 - мікротехнології (на контактано-особистісному рівні);
 - монотехнології (базуються на одній концепції навчання);
 - політехнології (комбінується з елементів різних монотехнологій).
 2. За характером змісту та структури: загальноосвітні, професійно-орієнтовані, гуманітарні, технократичні тощо.
 3. За педагогічною концепцією:
 - асоціативно-рефлекторного навчання (засвоєння знань, формування умінь та навичок у результаті утворення асоціацій);
 - когнітивного навчання (орієнтоване на пізнавальну функцію навчання);
 - проблемного навчання (засвоєння знань, формування умінь та навичок у результаті вирішення проблеми);
 - розвивального навчання тощо.
 4. За орієнтацією на особистісні структури: інформаційні, операційні, евристичні; емоційно-художні, емоційно-моральні; практичні тощо.
 5. За підходом до суб'єктів навчання: суб'єкт-об'єктні, суб'єкт-суб'єктні, особистісно орієнтовані, авторитарні, технології вільного виховання, технології співробітництва тощо.
 6. За типом управління педагогічним процесом:
 - розімкнене (навчальна діяльність, що не контролюється і не коригується);
 - циклічне (контрольована навчальна діяльність);
 - розсіяне (фронтальне);
 - спрямоване (індивідуальне);
 - ручне (вербальне);
 - автоматизоване управління (за допомогою технічних засобів навчання).
 7. За домінуючими методами навчання: пояснювально-ілюстративні, інтерактивні, проблемні, дослідницькі, ігрові тощо.
 8. За формами організації педагогічного процесу: класно-урочні, індивідуальні, групові тощо.
 9. За категорією тих, хто навчається: масові, поглибленого навчання тощо.
-

10. За домінуючими засобами навчання: вербальні, наочні, аудіовізуальні, комп'ютерні, дистанційні тощо.

Відповідно до поданої вище класифікації педагогічних технологій, та висновків, зроблених І. Осадченко [6, с. 108], сутності проектної технології навчання (технології прогнозування, планування та організації навчальних дій, спрямованих на результативне вирішення особистісно значущої проблеми) відповідають від двох до шести показників за кожною класифікаційною основою (табл. 1). Це свідчить про системний і поліфункціональний характер означеної технології. Так, за орієнтацією на особистісні структури вважаємо проектну технологію практичною, операційною, евристичною, технологією саморозвитку, адже вона спрямована на формування наукових знань, дієво-практичних умінь і навичок, розвиток творчих здібностей та формування механізмів самоконтролю та самоуправління.

Варто відмітити особистісну зорієнтованість проектної технології, що передбачає створення сприятливих умов для особистісного росту, паралельно із забезпеченням і підтриманням процесів самопізнання, творення власного світогляду і самореалізації студентів [2, с. 50].

Таблиця 1

Класифікаційні характеристики проектної технології навчання

№	Основа класифікації	Класифікаційні показники
1.	Рівень застосування	Макротехнологія, політехнологія
2.	Характер змісту і структури	Загальноосвітня, гуманістична, світська
3.	Педагогічні концепція	Розвивальна, діяльнісна, асоціативно-рефлекторна
4.	Орієнтація на особистісні структури	Практична, операційна, евристична, технологія саморозвитку
5.	Підхід до суб'єктів навчання	Особистісно орієнтована
6.	Тип управління педагогічним процесом	З розімкненим, циклічним, спрямованим, вербальним, автоматизованим управлінням
7.	Методи навчання	Проблемна, творча, дослідницька, саморозвитку, пошукова, інтерактивна
8.	Організаційні форми навчання	Класно-урочна, індивідуальна, групова, колективна, змішана
9.	Категорія суб'єктів навчання	Масова, поглибленого навчання
10.	Засоби навчання	Вербальна, наочна, аудіовізуальна, телекомунікаційна

Отже, проектна технологія є багатограним утворенням, компонентом загальної системи педагогічних технологій, в основі якого лежить особистісна зорієнтованість, проблемність і прагнення до саморозвитку суб'єктів навчання.

Таким чином, проектна технологія навчання має такі класифікаційні характеристики: особистісна зорієнтованість, проблемність, розвивальність, творчість, практичність, загальноосвітність з різноманітними формами та засобами навчання. Не відкидається можливість збагачення класифікаційної належності досліджуваної технології навчання.

Перспективним для подальшого дослідження вважаємо з'ясування структурно-функціональних особливостей проектної технології у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців з пожежної безпеки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Беспалько В. П. Слагаемые педагогической технологии / В. П. Беспалько. – М. : Педагогика, 1989. – 192 с.
 2. Гузеев В. В. Преподавание. От теории к мастерству / В. В. Гузеев. – М. : НИИ школьных технологий, 2009. – 288 с.
 3. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : навч. посіб. [Електронний ресурс] / І. М. Дичківська. – К. : Академвидав, 2004. – Режим доступу : <http://www.eltutor.at.ua/Podskazki/Dychkivska.pdf>
 4. Новиков А. М. Понятие о педагогических технологиях / А. М. Новиков // Профессиональная педагогика : учебник для студентов, обучающихся по педагогическим специальностям и направлениям ; под ред. С. Я. Батышева, А. М. Новикова. – М. : Из-во ЭГВЕС, 2009. – 456 с.
 5. Осадченко І. І. Сутність поняття «педагогічна технологія» з точки зору сучасних методологічних підходів / І. І. Осадченко // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи : збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини / [ред. кол. : Побірченко Н. С. (гол. ред.) та інші]. – Умань : ПП Жовтий О. О., 2010. – Випуск 33. – С. 94–99.
 6. Осадченко І. І. Технологія ситуаційного навчання у контексті класифікацій сучасних технологій навчання / І. І. Осадченко // Вісник Черкаського університету. – Серія : Педагогічні науки. – Черкаси, 2011. – Випуск 196. – Частина 1. – С. 105–109.
 7. Пометун О. І. Технологія інтерактивного навчання як інноваційне педагогічне явище / О. І. Пометун // Рідна школа. – 2007. – № 5. – С. 46–49.
 8. Селевко Г. К. Энциклопедия образовательных технологий / Г. К. Селевко : в 2 т. – Серия : «Энциклопедия образовательных технологий». – М. : НИИ школьных технологий, 2006. – Т. 1. – 535 с.
-